

II. DIDACTICĂ ȘI METODICĂ

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII ȘI TINERETULUI CONSILIUL NAȚIONAL PENTRU CURRICULUM

Programa a fost aprobată prin Ordin al ministrului educației,
cercetării și tineretului nr. 3458/ 09.03.2004.

PROGRAME ȘCOLARE PENTRU CLASA A IX-A

CIKLUL INFERIOR AL LICEULUI, ISTORIE, București, 2004

NOTA DE PREZENTARE

Programa propune ca finalitate a studiului istoriei formarea, printr-un demers de învățare flexibil, care nu exclude rigoarea necesară unui tip specific de antrenament intelectual, a acelor competențe și atitudini necesare absolventului învățământului obligatoriu.

Programa de istorie pentru clasa a IX-a¹ reprezintă concretizarea modelului didactic al istoriei, specifică ciclului inferior al liceului.

Nucleul funcțional al programei este reprezentat de competențele specifice asociate conținuturilor.

În construirea modelului didactic s-au avut în vedere:

- contribuția istoriei la finalitățile sistemului de învățământ din România;
- contribuția istoriei la formarea competențelor cheie europene;
- recomandările referitoare la studiul istoriei, cuprinse în documente elaborate la nivel european, în mod deosebit, Recomandarea nr. 15/2001 a Consiliului Europei cu privire la studiul istoriei în secolul XXI și Memorandumul pentru educația permanentă, elaborat de Uniunea Europeană;
- identificarea acelor competențe care pot fi evaluate în perioada finalizării învățământului obligatoriu;

¹ Cursul integrat de istorie cuprinde 40% teme de istorie românească și 60 % teme de istorie universală.

- identificarea unui număr relevant de situații în care este cerută demonstrarea fiecărei competențe;
- selectarea unui anumit decupaj de conținut organizat în jurul unor domenii relevante pentru elev și reprezentative din perspectiva științei istorice și a cerințelor societății contemporane;
- contribuția obiectelor de studiu din aria Om și societate la profilul de formare al absolventului învățământului obligatoriu, în mod deosebit la competențe care vizează: comunicarea, participarea la rezolvarea problemelor comunității, învățarea eficientă, educația permanentă.

Programa școlară are următoarea structură:

- nota de prezentare care identifică statutul istoriei în curriculum-ul național;
- competențele generale ale studierii istoriei în ciclul inferior al liceului, având ca puncte de plecare contribuția istoriei la domeniile de competențe-cheie și specificul istoriei ca domeniu de cunoaștere;
- competențele specifice și conținuturile asociate acestora cu elemente specifice derivate din caracteristicile traseelor educaționale care includ istoria ca domeniu de studiu în clasele a IX-a și a X-a.
- valorile și atitudinile, finalități de natură axiologică, urmărite prin studiul istoriei pe durata învățământului liceal;
- sugestiile metodologice, elaborate pentru a orienta proiectarea demersului didactic adecvat competențelor, valorilor și atitudinilor prevăzute de programele școlare.

Programa include acele competențe care pot fi evaluate în perioada finalizării învățământului obligatoriu și un număr relevant de situații în care este cerută demonstrarea fiecărei competențe.

Decupajul de conținut propus de programă este organizat în jurul unor domenii relevante pentru elev și reprezentative din perspectiva științei și a cerințelor societății contemporane. Aceste domenii, reprezentate pe toată durata studierii istoriei în învățământul preuniversitar (clasele a III-a / a IV-a – a XII-a) sunt: *Popoare și spații istorice; Oamenii, societatea și lumea ideilor; Statul și politica; Religia și viața religioasă; Relațiile internaționale*. La nivelul fiecărui an de studiu, domeniilor de conținut le sunt subsumate mai multe teme. La selectarea acestor teme au contribuit criteriile care țin de știința istorică, precum și competențele specifice prevăzute de programă. Tratarea temelor și a problemelor de atins se va face în ordine cronologică, fără a se ține cont de gruparea acestora pe domeniile de conținut mai sus precizate.

Programa prevede competențe specifice suplimentare pentru elevii care studiază istoria în curriculum diferențiat (marcate în textul programei), pentru a permite acestora un început de specializare.

Pentru ciclul inferior al liceului conținuturile învățării prezintă evoluția civilizației până în contemporaneitate.

Integrarea cunoștințelor propuse de toate celelalte discipline studiate și a competențelor vizate de acestea este una din trăsăturile de bază ale istoriei, demers prin excelență interdisciplinar și transdisciplinar.

Programa este în așa fel concepută încât să încurajeze creativitatea didactică și adecvarea demersurilor didactice la particularitățile elevilor.

Profesorii și autorii de manuale își pot concentra atenția în mod diferit asupra activităților de învățare și asupra practicilor didactice

COMPETENȚE GENERALE

1. Utilizarea vocabularului și a informației în comunicarea orală sau scrisă
2. Dezvoltarea comportamentului civic prin exersarea deprinderilor sociale
3. Formarea imaginii pozitive despre sine și despre ceilalți
4. Sensibilizarea față de valorile estetice ale culturii
5. Utilizarea surselor istorice a metodelor și tehnicilor adecvate istoriei pentru rezolvarea de probleme

VALORI ȘI ATITUDINI

Competențele generale și specifice care trebuie formate prin procesul de predare-învățare a disciplinei au la bază și promovează următoarele valori și atitudini:

- Coerență și rigoare în gândire și acțiune
- Gândire critică și flexibilă
- Relaționarea pozitivă cu ceilalți
- Respectarea drepturilor fundamentale ale omului
- Dezvoltarea atitudinilor pro-active în viața personală și cea socială
- Antrenarea gândirii prospective prin înțelegerea rolului istoriei în viața prezentă și ca factor de predicție a schimbărilor
- Rezolvarea pe cale non-violentă a conflictelor
- Asumarea toleranței etnice, religioase și culturale.

COMPETENȚE SPECIFICE ȘI CONȚINUTURI

Competențe specifice	Conținuturi
<p>1.1. Folosirea limbajului adecvat în cadrul unei prezentări orale sau scrise</p> <p>3.1. Recunoașterea asemănarilor și diferențelor dintre sine și celălalt, dintre persoane, dintre grupuri</p> <p>5.3 Utilizarea adecvată a coordonatelor temporale și spațiale relative la un subiect istoric</p>	<p><i>POPOARE ȘI SPAȚII ISTORICE</i></p> <p><u><i>Popoare și spații în antichitate</i></u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Probleme de atins: sumerienii, evrei, egiptenii, tracii, grecii, romanii
<p>5.2. Construirea de afirmații pe baza surselor istorice și formularea de concluzii relative la sursele istorice</p> <p>5.4. Realizarea de analize comparative referitoare la spații și perioade istorice</p> <p>5.6. Investigarea unui fapt istoric</p>	<p><u><i>Formarea popoarelor medievale</i></u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Probleme de atins: popoarele germanice, romanice, slave, arabii, fino-ugrice, turcice <p><u><i>Etnogeneza românească</i></u></p>
<p>1.1. Folosirea limbajului adecvat în cadrul unei prezentări orale sau scrise</p> <p>2.1. Recunoașterea unui context economic, social, politic, cultural, istoric</p> <p>2.2. Extragerea informației esențiale dintr-un mesaj</p> <p>3.1. Recunoașterea asemănarilor și diferențelor dintre sine și celălalt, dintre persoane, dintre grupuri</p> <p>3.2. Utilizarea dialogului intercultural</p> <p>4.1. Exprimarea unei opinii față de o operă culturală în cadrul unei dezbateri</p> <p>4.2. Aprecierea valorilor trecutului prin raportarea la actualitate</p>	<p><i>OAMENII, SOCIETATEA ȘI LUMEA IDEILOR</i></p> <p><u><i>Moștenirea culturală a antichității</i></u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Probleme de atins: arhitectura orientală, stilurile artei grecești, arta plastică greacă, arta monumentală romană, modele și valori în educație în lumea greacă, știința

Competențe specifice	Conținuturi
<p>5.1. Înțelegerea mesajului surselor istorice arheologice, scrise, vizuale și de istorie orală</p> <p>5.3. Utilizarea adecvată a coordonatelor temporale și spațiale relative la un subiect istoric</p> <p>5.5. Construirea de sinteze tematice</p>	<p><u>Civilizația medievală</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Probleme de atins: demografie și economie, ierarhia feudală, Europa romanică și Europa gotică, arhitectura medievală românească, influențe orientale în Europa
<p>2.3. Recunoașterea perspectivelor multiple asupra faptelor și proceselor istorice utilizând surse istorice diverse</p> <p>3.3. Autoevaluarea raportată la valorile grupului</p> <p>5.6. Investigarea unui fapt istoric</p>	<p><u>Umanismul. Renașterea artistică</u></p>
<p>1.1. Folosirea limbajului adecvat în cadrul unei prezentări orale sau scrise</p> <p>2.5. Analiza critică a acțiunii personalităților și grupurilor umane în diverse contexte</p> <p>3.1. Recunoașterea asemănărilor și diferențelor dintre sine și celălalt, dintre persoane, dintre grupuri</p> <p>3.2. Utilizarea dialogului intercultural</p> <p>5.3. Utilizarea adecvată a coordonatelor temporale și spațiale relative la un subiect istoric</p>	<p><i>RELIGIA ȘI VIAȚA RELIGIOASĂ</i></p> <p><u>Mari religii</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Probleme de atins: Iudaismul, Budismul, Creștinismul, Islamul
<p>1.3. Formularea de opinii și argumente referitoare la un subiect istoric</p> <p>3.3. Autoevaluarea raportată la valorile grupului</p> <p>5.6. Investigarea unui fapt istoric</p>	<p><u>Reforma religioasă și urmările sale</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Probleme de atins: protestantismul, contrareforma, războaiele religioase în Franța. Reforma religioasă în Transilvania

Competențe specifice	Conținuturi
<p>1.1. Folosirea limbajului adecvat în cadrul unei prezentări orale sau scrise</p> <p>1.2. Evidențierea relației cauză – efect într-o succesiune de evenimente sau procese istorice</p> <p>2.1. Recunoașterea unui context economic, social, politic, cultural, istoric</p> <p>2.2. Extragerea informației esențiale dintr-un mesaj</p> <p>2.4. Exprimarea acordului / dezacordului în raport cu un context social</p> <p>2.5. Analiza critică a acțiunii personalităților și grupurilor umane în diverse contexte</p> <p>5.1. Înțelegerea mesajului surselor istorice arheologice, scrise, vizuale și de istorie orală</p> <p>5.3. Utilizarea adecvată a coordonatelor temporale și spațiale relative la un subiect istoric</p> <p>5.5. Construirea de sinteze tematice</p>	<p>STATUL ȘI POLITICA</p> <p><u>Forme de organizare politică în antichitate</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Probleme de atins: monarhia egipteană, democrația ateniană, republica și imperiul roman, regatul dac <p><u>Statul medieval</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Probleme de atins: Imperiul Bizantin, Franța, Imperiul romano-german <p><u>State medievale în spațiul românesc</u></p> <p><u>Absolutismul</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Probleme de atins: dinastiile Habsburg, Bourbon, Tudor, Romanov
<p>1.3. Formularea de opinii și argumente referitoare la un subiect istoric</p> <p>2.3. Recunoașterea perspectivelor multiple asupra faptelor și proceselor istorice utilizând surse istorice diverse</p> <p>2.6. Utilizarea cunoștințelor și resurselor individuale în realizarea de investigații, de proiecte personale și de grup</p> <p>5.2. Construirea de afirmații pe baza surselor istorice și formularea de concluzii relative la sursele istorice</p> <p>5.4. Realizarea de analize comparative referitoare la spații și perioade istorice</p> <p>5.6. Investigarea unui fapt istoric</p>	

Competențe specifice	Conținuturi
<p>1.1. Folosirea limbajului adecvat în cadrul unei prezentări orale sau scrise</p> <p>1.2. Evidențierea relației cauză – efect într-o succesiune de evenimente sau procese istorice</p> <p>2.1. Recunoașterea unui context economic, social, politic, cultural. istoric</p> <p>2.4. Analiza critică a acțiunii personalităților și grupurilor umane în diverse contexte</p> <p>3.1. Recunoașterea asemănărilor și diferențelor dintre sine și celălalt, dintre persoane, dintre grupuri</p> <p>5.1. Înțelegerea mesajului surselor istorice arheologice, scrise, vizuale și de istorie orală</p> <p>5.3. Utilizarea adecvată a coordonatelor temporale și spațiale relative la un subiect istoric</p> <p>5.5. Construirea de sinteze tematice</p>	<p><i>RELAȚIILE INTERNAȚIONALE</i></p> <p><u><i>Islamul și Europa</i></u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Probleme de atins: Califatul arab, Imperiul otoman, ideea de cruciadă <p><u><i>Tările Române și statele vecine în evul mediu</i></u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Probleme de atins: relații comerciale și politico-militare în timpul domnitorilor Mircea cel Bătrân, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul <p><u><i>Expansiunea europeană</i></u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Probleme de atins: Călătorii și descoperirea noilor lumi, imperii coloniale în secolele XVI-XVII
<p>1.3. Formularea de opinii și argumente referitoare la un subiect istoric</p> <p>2.3. Recunoașterea perspectivelor multiple asupra faptelor și proceselor istorice utilizând surse istorice multiple</p> <p>2.6. Utilizarea cunoștințelor și resurselor individuale în realizarea de investigații, de proiecte personale și de grup</p> <p>5.2. Construirea de afirmații pe baza surselor istorice și formularea de concluzii relative la sursele istorice</p> <p>5.4. Realizarea de analize comparative referitoare la spații și perioade istorice</p> <p>5.6. Investigarea unui fapt istoric</p>	<p><u><i>Războiul de 30 de ani și diplomația europeană</i></u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Probleme de atins: rațiunea de stat și echilibrul european

Notă: Competențele specifice marcate cu **bold** reprezintă curriculum diferențiat. Conținuturile se studiază în ordine cronologică

SUGESTII METODOLOGICE

Modul în care este concepută programa răspunde unei duble exigențe: de a fi un punct de plecare comun pentru toți profesorii și, pe de altă parte, de a-i incita în interpretarea și adecvarea acestora la condițiile specifice în care își desfășoară activitatea.

Existența unor programe centrate pe achizițiile elevilor, precum și noile dezvoltări pe care le înregistrează domeniul academic, au consecințe la nivelul didacticii disciplinei: putem constata “înfuzia” unor demersuri consacrate la nivel academic, care promovează o cunoaștere de tip integrativ, critic și autoreflexiv (istoria mentalităților și istoria orală sunt doar câteva exemple). La un alt palier, „învățarea istoriei prin cercetare”, strategie de învățare utilizată mai larg în contexte non-formale de educație, încurajează elevii să folosească o diversitate de surse, să utilizeze mărturiile contemporane, să alcătuiască proiecte și să argumenteze demersul utilizat.

Pe de altă parte, reprezentările publice și viziunile curente în viața publică și în mediul non-academic reprezintă un element care trebuie să stea în atenția profesorilor.

Acest nou context educațional regândește rolurile celor doi parteneri ai procesului educațional: profesorul și elevul/elevii. **Noile roluri** au în vedere:

a. **pentru profesor:** facilitarea învățării, încurajarea elevilor pentru a formula puncte de vedere personale, colaborarea cu elevii în realizarea demersului didactic;

b. **pentru elev:** învățarea prin cooperare, învățarea în contexte formale și non-formale, transferul învățării¹.

Asumarea noilor roluri antrenează demersuri didactice bazate pe învățarea prin descoperire, simulare, analiza surselor istorice, dezbateră, jocul de rol, proiectul. Acestea au avantajul de a permite alternarea formelor de activitate și favorizează evidențierea dimensiunii holistice a învățării. Experiențele anterioare de învățare pot să fie astfel corelate cu noile învățări.

Utilizarea surselor istorice în predarea istoriei trebuie să se afle permanent în atenția profesorului. Formarea competențelor legate de analiza surselor istorice este un obiectiv de predare important pentru că valoarea

¹ Capacitatea de transfer a ceea ce a învățat elevul la noile situații se constituie într-un indicator important al învățării adaptative, flexibile. Transferul poate fi identificat la o varietate de niveluri (de la un set de concepte la altul, de la o disciplină la alta, de la un an școlar la altul și din cadrul școlii în viața de zi cu zi, în activitățile non-formală (ISE, 2003)

surselor pentru interpretarea istorică este foarte diferită, iar instrumentele de analiză ale diferitelor surse sunt foarte diverse. Din această perspectivă, strategiile didactice focalizate pe utilizarea surselor istorice trebuie să ia în considerare elemente precum categoria formală de sursă, categoria cronologică, utilitatea sursei în atingerea obiectivelor de predare. Conceptul cheie care trebuie să stea în atenția profesorului este cel de multiperspectivitate, însemnând "un mod de a gândi, a selecta, a examina și a utiliza dovezi provenind din diferite surse pentru a lămuri complexitatea unei situații și pentru a descoperi ceea ce s-a întâmplat și de ce" (Stradling, R.: 2001). Un demers didactic focalizat pe înțelegerea multiperspectivității înseamnă a ajuta elevii să exerseze modalități de analiză a faptelor/proceselor istorice pentru a înțelege ceea ce s-a întâmplat în trecut și de ce. Activitățile propuse trebuie să contribuie la înlăturarea stereotipurilor, a discriminării și a automatismelor de gândire, precum și la cultivarea spiritului tolerant.

Gândirea critică este considerată un factor-cheie în învățarea eficientă. Antrenarea acestui tip de gândire poate avea ca punct de plecare strategii bazate pe lectura activă, elaborarea raționamentelor, formulare de întrebări, elaborare de texte diverse (fișe de lectură, comentarii, recenzii, referate, eseuri), folosirea de metode grafice.

Utilizarea investigației ca demers didactic favorizează: exersarea tehnicilor de muncă intelectuală și metoda învățării prin descoperire, coroborarea izvoarelor istorice și interpretarea lor, cultivarea interesului pentru cercetare, învățarea etapelor proiectării unei investigații istorice (Ghid de evaluare, 1996). Etapele parcurse de un demers investigativ includ: identificarea temei, formularea întrebărilor referitoare la domeniul de interes, stabilirea obiectivelor investigației, identificarea surselor de informare, realizarea unui plan, colectarea informațiilor/datelor, analiza și prelucrarea informațiilor, prezentarea rezultatelor.

Integrarea noilor tehnologii informatice în procesul de predare-învățare (inclusiv Internetul) devine esențială în condițiile multiplicării surselor de informare și de comunicare.

Evaluarea reprezintă o componentă organică a procesului de învățare. Evaluarea trebuie să se realizeze ca evaluare continuă, formativă. Pentru a favoriza o evaluare obiectivă profesorii trebuie să prezinte cu claritate rezultatele pe care trebuie să le atingă elevii. Alături de formele clasice de evaluare recomandăm utilizarea unor instrumente complementare de evaluare: proiectul, portofoliul, autoevaluarea, observarea sistematică a activității și a comportamentului elevilor

Studierea faptelor/proceselor istorice² (politice, economice, culturale, ideologice, militare, precum și a imaginii societății în diferite perioade), a personalităților, instituțiilor, popoarelor/națiunilor, se va face avându-se în vedere:

- **contextul:** timp, spațiu, cauze, premise/factori interni și externi;
- **caracteristicile faptului / procesului:** definiție, aspecte ale desfășurării / instituții / atribuții / prevederi relaționate pe verticală și pe orizontală, forțe politice / sociale / grupuri / personalități;
- **semnificațiile și impactul:** însemnătate, consecințe imediate și de perspectivă, influențe;
- **perspectivele multiple.**

² Precizăm că problemele de atins nu corespund lecțiilor.